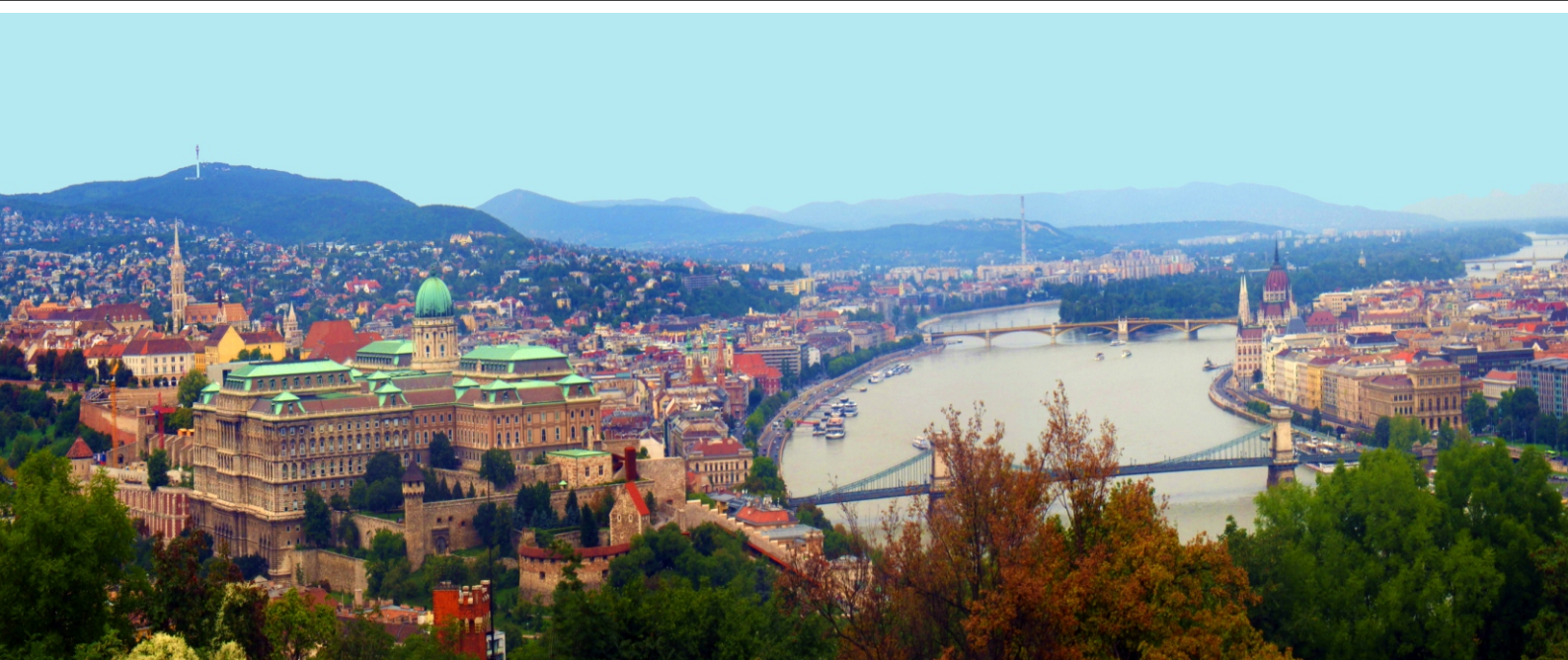

Budapešť

CKTP 2014

Tým:

14.-17.11.2014

Maďarsko

Všeobecné informace

oficiálně Maďarská republika (maďarsky Magyar Köztársaság)

Hlavní město:	Budapešť
Rozloha:	93 030 km ² (106. na světě)
Nejvyšší bod:	Kékes (1 014 m n. m.)
Časové pásmo:	+1
Počet obyvatel:	9 906 000
Jazyk:	maďarština, jazyky nepočtených menšin
Národnostní složení:	Maďaři, Němci, Rumuni, Romové
Náboženství:	římsko- a řecko-katolické (50%), kalvínské (30%), luteránské (5%)
Státní zřízení:	parlamentní republika
Vznik:	16. listopadu 1918 (zánik Rakousko-Uherska)
Prezident:	János Áder
Předseda vlády:	Viktor Orbán
Měna:	forint (=100 fillérů) (HUF)

Důležité informace

MPZ: H	Národní TLD: .hu
Telefonní předvolba: +36	Hasiči: 105
Centrální help linka 112	Ambulance: 104
Policie: 107	

Čísla orgů:

Martás: +420 725 716 965	Niky: +420 607 888 683
Hanka: +420 608 346 778	Pepa: +420 602 756 740

Národ

Hrdost v sobě zřejmě měli už kočovní Maďaři, který jako bojovný kmen do Karpatské kotliny přišli v devátém století. Legenda říká, že před velmi dlouhou dobou, když maďarské kmény sídlily ještě daleko na východě, měla jejich princezna Emese sen, ve kterém se k ní do lože snesl ohromný dravec Turul a zmocnil se jí jako ženy. Ráno se Emese probudila a vyprávěla tento sen svému otci. O devět měsíců později se jí narodil syn, kterému dala jméno Álmos (z maď. álom - sen, álmos - chlapec pocházející ze sna). Bylo předpovězeno, že Álmos přivede svůj lid do nové vlasti, ale on sám ji prý nikdy nespátří.

Jednoho dne Álmos uviděl na obloze svého otce Turula, letícího na západ. Zburcoval svůj lid a společně Turula následovali, až došli na úpatí Karpat, za kterými se rozkládala předpovězená nová vlast Maďarů. Na svazích Karpat Álmos umírá a vedení přebírá jeho syn Arpád, který své bojovníky i jejich ženy bezpečně převede na druhou stranu hor.

Turul je dodnes státním symbolem.

Historie

Taky si z dějepisu pamatujete slovo Panonie, a nevíte, kde přesně to bylo? Ano, až na území dnešního Maďarska sahala Římská říše a toto byla jedna z jejích provincií. Jak se začala Římská říše hroutit, přicházely do Evropy kočovné kmeny z východu - Hunové, Ostrogóti, Avaři... A nakonec taky Ugrofinský kmen Maďarů. Byli to kočovní pastevci s výbornými jezdeckými schopnostmi. Jejich vůdce se podle tradice jmenoval Arpád. I Maďaři se stali postrachem Evropy a podnikali výbojné nájezdy na okolní země. Teprve po několika porážkách (především té od německého císaře na řece Lechu v roce 955) se usadili a začali vést pokojnější a usedlejší život.

Sředověk

Vývoj Maďarska ve středověku se nápadně podobá vývoji českých zemích. Ve stejné době jako v Čechách Přemyslovci, vládli v Uhrách **Arpádovci**. Nejvýznamnějším panovníkem maďarské historie vůbec se stal **Štěpán** (István). Štěpán přijal křesťanství (za zmínku stojí, že ho biřmoval sv. Vojtěch, který při své misii zavítal i do Uher) a papež ho na Boží hod vánoční roku 1000 korunoval křesťanským králem. O rok později, v roce 1001, bylo založeno arcibiskupství v Ostřihomi, které se stalo církevním centrem země (a kde byl vysvěcen na kněze kronikář Kosmas.)

Štěpán byl po smrti prohlášen za svatého a jeho význam je pro Maďary minimálně stejně velký jako pro nás význam svatého Václava. Uhry se začaly nazývat „zeměmi Svatoštěpánské koruny“. Jejich součástí se postupně stalo i dnešní Slovensko a Sedmihradsko (Transylvánie) v dnešním Rumunsku.

Mezi středověkými vládnoucími rody Přemyslovců a Arpádovců byly vždy intenzivní kontakty s četnými dynastickými sňatky. Ovšem Přemysl Otakar II. se ucházel o dceru významného maďarského krále Bély IV. Markétu neúspěšně. Ze sňatku nakonec sešlo. **Béla IV.** dal poté pro svou dceru vystavět na dunajském ostrově dominikánský klášter. Jeho zbytky se na tomto ostrově, který se stal skvělým odpočinkovým místem pro budapeštské obyvatele, nacházejí dodnes. **Markéta** byla blahořečena (Szent Margit) a stala se stejným symbolem ženské charity jako její současnice sv. Anežka česká.

Pozdní středověk

Arpádovci vymřeli po meči v roce 1301. Jejich dědictví získal neapolský rod z Anjou. Za krále **Ludvíka Velikého** (Nagy Lajos) došlo k velkému rozmachu země, Ludvík se stal načas dokonce i polským králem. Zplodil ale jen dcery, a tak koncem 14. století získal korunu **Zikmund Lucemburský**, který si vzal jeho dceru. Kromě uherského a českého královského byl i nositelem císařského titulu. Pohled Maďarů na Zikmunda Lucemburského je poněkud jiný než český, "jiráskovský". Zikmund je (právem) považován za významného římského císaře a jednoho z nejvýznamnějších panovníků na uherském trůně. V Uhrách byla ale jeho hlavní starostí hrozba osmanských Turků.

Nástupce Zikmunda se narodil až po jeho smrti, proto se mu říká **Ladislav Pohrobek**. V době jeho nezletilosti byl zvolen zemským správcem **János (Jan) Hunyady**, sedmihradský velmož rumunského původu, jeden z maďarských národních hrdinů, který se proslavil úspěšnou obranou proti Turkům. V roce 1456 je porazil u Bělehradu, z čehož se radovala celá křesťanská Evropa.

Matyáš Korvín

Po Hunyadyho smrti se nakonec dostal na trůn jeho syn, **Matyáš Korvín**. Byl nejen vynikající státník, ale také v mnoha ohledech vzdělaný a talentovaný muž. Matyáš Korvín byl protivníkem českého krále Jiřího z Poděbrad a dobyl i vedlejší země Koruny české (např. Moravu).

Vláda Turků a Habsburků

Po nástupu **Jagellonců** byly Čechy a Uhry spojeny v personální unii. Ani tak se ale nepodařilo zadržet nápor Turků. V roce 1526 drtivě zvítězili v bitvě u Moháče, kde mladý uherský a český král Ludvík Jagellonský zahynul v bažinách. Uhry byly rozděleny na tři části. Západní část dnešního Maďarska a území Slovenska a Chorvatska připadlo rakouským **Habsburkům**, kteří měli s Jagellonci uzavřenou nástupnickou smlouvu. Přímá vláda Turků byla zavedena v tzv. Budínském pašalíku (pašalík znamenalo provincie, vládce s hodností paši vládl z Budína). Sedmihradsko se stalo vazalským státem Turků a získal ho Jan Zápolský.

Habsburkům připadla úloha bránit nejen své území, ale fakticky celou Evropu před nevěřícími Osmany. Dvakrát stáli Turci jako katastrofická hrozba dokonce až před Vídní, ale v obou případech byli odraženi a počínaje druhou porážkou začal úpadek jejich moci. Po těžkých bojích konce 17. a první poloviny 18. století, v nichž se proslavil vojevůdce **Evžen Savojský**, dobyli Habsburkové velkou část osmanských držav v Evropě, včetně všech bývalých zemí Svatoštěpánské koruny.

Odboj proti Habsburkům

Snaha Habsburků o neomezenou vládu, rekatolizaci, a později i germanizaci Uher budila odpor u místní šlechty a celého národa, který toužil po nezávislosti. V letech 1703-11 touha vyústila v povstání **Ference II. Rákocziho**, které bylo skutečnou válkou za nezávislost. Povstání bylo poraženo, ale vzpoury propukaly i v dalších desetiletích a díky nim si Uhry uchovaly určitou míru autonomie.

Rok 1848 byl revoluční v mnoha zemích Evropy a také Maďaři tehdy povstali pod vedením radikála **Lájose Kossutha**. Jedním z aktérů byl i národní básník **Sándor Petőfi**. O rok později vyhlásily uherské stavy nezávislost, ale novému rakouskému císaři **Františku Josefu I.** přišlo na pomoc vojsko ruského cara Mikuláše („četník Evropy“). Země Svatoštěpánské koruny byly poraženy a Habsburkové zahájili vládu silné ruky (Bachův absolutismus).

Rakousko-Uhersko

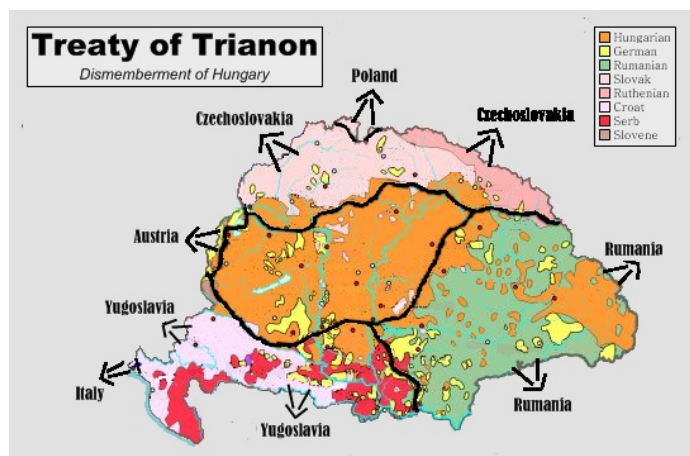
Po čase přeci jen došlo k uvolnění a v roce 1867 proběhlo tzv. **rakousko-uherské vyrovnání**. Ačkoliv o svobodu vlastního národa Maďaři vášnivě bojovali (a jejich boj vyrovnáním neskončil), proti ostatním národům prováděli politiku tuhé maďarizace.

Po rakousko-uherském vyrovnání získaly Uhry v podstatě úplnou vnitřní nezávislost, ekonomicky bylo ale celé soustátí propojeno čím dál víc a společná zahraniční politika je zatahla do několika válek. Éra dualistické monarchie byla ale zlatým věkem Uher z hlediska ekonomického i kulturního. Bylo tehdy například postaveno mnoho bulvárů a výstavných budov, které jsou dnes k vidění v Budapešti.

Trianonská smlouva

Drtivá porážka Německa a Rakouska-Uherska v první světové válce měla mj. za následek rozpad habsburské monarchie. Zatímco Češi slaví 28. říjen jako státní svátek, den vzniku Československa, pro Maďary jsou výsledky prohrané války národním traumatem.

Mírová smlouva, podepsaná na francouzském zámku Trianon, je připravila o obrovské území, které připadlo novým státům – Slovensko se stalo součástí ČSR, Sedmihradsko připadlo Rumunsku, jihoslovanská území pozdějšímu království Jugoslávie. Celkem ztratilo Maďarsko 2/3 svého historického území a 3/5 populace.

Horthyho fašistický režim a 2. sv. v.

V meziválečném období se země přiklonila k fašismu pod vedením admirála **Miklóse Horthyho**. Režim se projevoval nenávisť vůči komunistům, Židům i západním mocnostem, které podepsaly trianonskou smlouvu, a logicky také obdivem k nacistickému Německu.

Maďarsko se stalo Hitlerovým spojencem, ale Horthy doufal, že nebude muset vstoupit do války. V roce 1941 se byl nicméně nucen připojit k invazi do Sovětského svazu a maďarští vojáci umírali u Stalingradu. Horthy brzy poznal, že stojí znovu na straně poraženého, v roce 1944 proto začal vyjednávat o separátním míru. Hitler reagoval tím, že Maďarsko rychle obsadil.

Maďarsko součástí východního bloku

Po válce vnutili Sověti Maďarsku komunistickou vládu, ačkoliv na rozdíl od ČSR tady komunisté v poválečných volbách téměř vůbec neuspěli. Stalinovým mužem se stal **Mátyás Rákosi**, nastalo období kolektivizace a strachu z politických čistek. Na půl milionu Maďarů bylo uvězněno nebo umučeno v koncentračních táborech, či odvečeno do Sovětského svazu.

Po smrti Stalina v roce 1953 začalo uvolňování tuhé vlády, postupně se objevily hlasy volající po reformách a po „socialismu s lidskou tvář“, dočasně byly ale potlačeny. Až v roce 1956 vypuklo povstání a ministerským předsedou se stal reformátor **Imre Nagy**. Ten propustil politické vězně, zrušil tajnou policii a vyhlásil, že Maďarsko opustí Varšavskou smlouvu a na půdě OSN požádal o podporu neutrality. To bylo na Sověty samozřejmě příliš, Maďarsko bylo obsazeno a povstání potlačeno. Maďaři ovšem bojovali statečně a nevydali se snadno, např. generální stávka nebyla odvolána ještě několik měsíců po povstání. Na Maďarsko se tehdy upírala pozornost světových médií, podobně jako v roce 1968 na Československo, ovšem bohužel, ve stejnou dobu se odehrávala také Suezská krize a Spojené státy daly na půdě OSN přednost tomuto „kolbišti“, kde se se Sovětským svazem utkaly nepřímě. Povstání tedy bylo zdušeno a začaly dlouhé a kruté represe: zhruba 20 tisíc lidí bylo zatčeno, dva tisíce popraveny. Do čela země se na dlouhá léta postavil zrádce **János Kádár**. Z nenáviděného muže se ale Kádár změnil v uznávaného reformátora, který zavedl do socialistického systému prvky tržního hospodářství. Podle hesla „Kdo není proti nám, je s námi“, zavládla mezi vládnoucí stranou a lidem „tichá dohoda“. A díky tomuto tzv. „gulášovému komunismu“ (někdy „kádárismus“) se měli Maďaři oproti jiným zemím východního bloku relativně lépe. Jak ekonomicky, tak politicky - měli větší svobodu pohybu a mohli si více dovolit kritizovat vládu. Mezi prvními taky začali v roce 1989 se změnou režimu, když se komunisté domnívali, že režim reformují podobně jako Gorbačov.

Cesta k demokracii

V červenci 1989 začalo odstraňování ostnatého drátu a byly otevřeny hranice do Rakouska, což okamžitě podnítilo k emigraci tisíce východních Němců, kteří byli v Maďarsku na dovolené. Maďarská lidová republika se změnila na Maďarskou republiku, první svobodné volby se konaly v roce 1990. Podobně jako ČR se země stala členem NATO (v březnu 1999) a Evropské unie (v květnu 2004).

Úkoly:

- 1.1 Kolik jednotlivých bot (ne párů) tvoří památník?
- 1.2 Která organizace za druhé světové války sídlila v tomto domě? (Andrássy út 60)
- 1.3 Kdy se objevily maďarské vlajky, které měly vystřížený kruh uprostřed a proč?
- 1.4 Nakreslete co nejvěrněji mapu velkého Maďarska, tj. Maďarsko před Trianonem.
- 1.5 Čí iniciály se nachází na bráně?
- 1.6 Vyfoťte kdekoli v Budapešti co nejstarší letopočet. K čemu se vztahuje?

Infrastruktura

Buda a Pešť

Budapešť je od roku 1873 spojena ze tří samostatných měst - Budína, Starého Budína a Pešti. Město je rozděleno Dunajem. Na jeho pravém břehu leží část Buda, neboli Budín. Její dominantou je Hradní vrch. Kvůli strategické poloze na kopci si zde své paláce stavěli už dávno i uherští králové. V podzemí Hradního vrchu se nachází přibližně 10 kilometrů chodeb, které byly vytvořeny termálními prameny. Jedna část byla přeměněna roku 1941 na vojenskou nemocnici.

Pešť je rychle se rozvíjející město, které v minulosti soupeřilo i s takovými jako Vídeň. Během rozvoje se do města dostalo mnoho přistěhovalců nejen z Evropy. Na této levé části Dunaje je během noci pořádně živo, protože je zde většina barů a hospod.

Mosty

Budapešťské části spojuje přes Dunaj několik mostů, které se vyznačují několika zvláštnostmi. Například zde najdeme mnoho různých typů mostů - řetězový, visutý, obloukový, kabelový či mřížový.

Nejstarším a nejznámějším mostem je tzv. **Lánchíd**, který byl během druhé světové války zničen a obnovy se dočkal až roku 1949, sto let po svém původním dokončení. Před tímto mostem se využíval jen provizorní most, který oba břehy Dunaje spojoval, ale na zimu musel být vždy rozebrán. Za použití mostu se platilo mýtné a to dokonce museli platit i šlechtici. Most Lánchíd je typem tzv. **2.1** a) obloukového b) řetězového c) mřížového.

Dalším mostem je lanový most pojmenovaný podle manželky císaře Františka Josefa - **Alžbětin**. V roce 1945 byl Němci zničen, ale byl znovu obnoven.

Jediným mostem, který zůstal původní, je **Most Svobody**, původně známý jako most **2.2** _____.

Margid híd, neboli Markétin most byl původně druhý most přes Dunaj v Budapešti a byl za války také zničen. Jako jediný omylem. Most je zajímavý tím, že má jeden konec rozdělený a tedy připomíná ze vzduchu písmeno Y.

Všechny mosty jsou pro Budapešť hrozně důležité, protože spojují obě jeho části. Denně přes ně přejdou tisíce lidí.

Kousek na západ od mostu Lánchíd se nachází památník, který symbolizuje **2.3** _____ maďarské silniční sítě.

Doprava

Kromě vlastních nohou mohou obyvatelé Budapešti využít ke svému pohybu po městě další formy dopravy. Oblíbeným druhem jsou vlaky. První trať vznikla v Budapešti roku 1846 a od té doby se počet větších nádraží rozrostl na 7, nepočítaje další zastávky.

Kromě vlaků se dá po Budapešti dopravovat za pomoci metra. Budapešťské metro patří mezi jedno z nejstarších, takže v něm najdete velmi staré vlakové soupravy.

V Budapešti narazíte při každém vstupu do metra na revizory, kteří budou chtít vidět vaši jízdenku. Často se vám stane, že ji budou chtít i při východu, takže si svůj lístek nechejte raději někde po ruce.

Metro má celkem 4 různě dlouhé trasy. Na linkách, které všechny mají jednu společnou stanici, je celkem **2.4** _____ stanic.

V Budapešti se dále můžete projet tramvají, autobusem, trolejbusem, zubačkou i lanovkou. Dalším oblíbeným způsobem dopravy je kolo.

Úkoly:

2.5 Podle kterého velkoměsta bylo dříve pojmenované náměstí, kde nyní končí linky 4 a 6 (přejmenováno před cca 3 lety)?

2.6 Na které straně Budapešti se víc paří? A kde spíš bydlí rodinky s dětmi?

2.7 Vyfoťte se s rozesmátým revizorem

2.8 Vyfoťte se jako řidič Ikarusu.

2.9 Přiřaďte obrázky k názvům mostů z textu:

Literatura

Ze současných spisovatelů byste mohli znát jediného maďarského laureáta Nobelovy ceny za literaturu, který ve svém díle reflektuje zkušenosti z 2.sv.v. a koncentračního tábora Buchenwald. Cenu ale nedostal v posledních letech, takže si jeho jméno zřejmě pamatovat nebudete. A co třeba Péter Nádas (česky např. Dům paní Kláry), Péter Esterházy (např. Malá maďarská pornografie, Pomocná slovesa srdce a další) nebo spisovatelka Magda Szabó? Jestli neznáte, doporučujeme objevit!

Hudba

Nejznámějším maďarským hudebním skladatelem je bezpochyby Ferenc Liszt, ačkoli jeho mateřským jazykem byla němčina a maďarsky se naučil až v pozdějším věku, na svůj maďarský původ byl velmi hrdý. Liszt po sobě zanechal velmi rozsáhlé dílo, z něhož velká část je dosud živá a hraje se na koncertech. V mládí komponoval převážně pro klavír, po roce 1848 se zabýval spíše orchestrální tvorbou a ve stáří komponoval duchovní skladby. Maďaři jsou na něj patřičně hrdí, takže mu zasvětili letiště... (Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér).

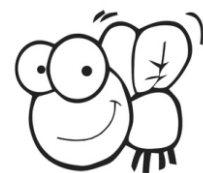
Ačkoli maďarská hudební scéna je poměrně pestrá, celosvětově nebo alespoň evropsky se mnoho interpretů (zřejmě kvůli "originálnímu" jazyku) neproslavilo. Výjimkou jsou rockové skupiny Omega, Illés a Metró. Mnohem typičtější pro Maďarsko je lidová a cikánská hudba. Nejznámějším (a to světově) cikánským interpretem je houslista Róby Lakatos.

Film

Maďarská kinematografie u nás opět není moc známá, Maďaři se ale do historie světového filmu zapsali poměrně významně jako emigranti v Hollywoodu, např. režisér filmu Casablanca Michael Curtiz (Mihály Kertész) a József A. "Joe" Eszterhas, velice úspěšný scénárista (např. Základní instinkt), se oba narodili v Maďarsku.

Nejznámějším a neúspěšnějším maďarským filmem je Mephisto, adaptace stejnojmenného románu Klause Manna, který režiséru Istvánu Szabóvi (za čtyři další filmy byl nominován) vyhrál v roce 1981 Oskara za cizojazyčný film. Daří se se i maďarskému krátkému animovanému filmu, celkově byly nominovány tři a v roce 1980 Oskara získal originální snímek Moucha Ference Rofusze.

Ve stejném studiu jako Moucha vznikl i legendární televizní seriál Rodina Smolíková. Na dobu a místo svého vzniku byl seriál mimořádně progresivní a v řadě rysů odpovídal charakteru amerických sitcomů (občas označovaná za maďarské předchůdce rodiny Simpsonů); stejně jako u nich i v případě Smolíkových trvá jedna epizoda necelou půl hodinu, aktéry jsou členi smolařské rodiny s pevně danými charaktery, jejichž střety vytvářejí podklad pro situační komiku.

Z nedávných maďarských filmových počínů jsme u nás mohli zaznamenat dva originální filmy zařazené do směsice kategorií thriller/komedie/drama, Taxidermia a Revizoři (Kontroll), nebo animovanou komedii Distrikt! (2004).

„Proč jsem si já nešťastná nevzala Pištu Hufnágla!“

Úkoly:

- 3.1 Jaký je originální název seriálu o **Rodině Smolíkových**? **Pišta** je přezdívka/zkomolenina pro které maďarské jméno?
- 3.2 Ve kterém okrsku se odehrává děj filmu **Distrikt!** ?
- 3.3 Jak se jmenuje maďarský spisovatel, který dostal v roce 2002 **Nobelovu cenu za literaturu** (romány např. Člověk bez osudu, Fiasko, Likvidace,...)?
- 3.4 Pod jakým názvem se hraje hit skupiny Omega: **Gyöngyhajú lány** v Česku?

Místa a památky

Budínský hrad, maďarský královský palác

(maďarsky: *Budai Vár*)

Jedná se o bývalý palác a sídlo uherských králů. Budínský hrad leží na jižním cípu Hradního vrchu (Várhegy). S náměstím Clark Adám tér ležícím pod vrchem na pravém břehu Dunaje je spojen lanovkou.

Hrad byl postaven za vlády významného uherského krále Bély IV. v letech 1247–1265. V areálu se dosud nachází Maďarské historické muzeum, Maďarská národní galerie, Széchenyiho národní knihovna a další kulturní instituce.

V roce 1987 se stal Budínský hrad se starým Budínem součástí Světového dědictví UNESCO.

Úkoly:

- 4.1 Co drží havran nad branou v zobáku?
- 4.2 Kolik zvonů se nachází na věži kostela?
- 4.3 Vyfoťte se pod sochou hrajícího anděla a tvař se, že hraje hrozně falešně.
- 4.4 Vyfoťte se u fontány jako pejsek.
- 4.5 Vyfoťte se pod sochou Turula, jakože tam něco smrdí.
- 4.6 Vyfoťte se nějak netradičně s dělem.
- 4.7 Vyfoťte se jako kuň a jezdec pod sochou koně.

Velká synagoga

(maďarsky *Dohány utcai Zsinagóga* či *Nagy Zsinagóga*)

Velká synagoga v Budapešti, známá též jako synagoga v ulici Dohány, je největší synagoga v Evropě a po Emanu-El v New Yorku druhá největší synagoga na světě mimo Izrael. Celkově je pak čtvrtou největší synagogou na světě.

Monumentální synagoga je 75 m dlouhá a 27 m široká a pojme celkem 2964 sedících věřících, 1492 mužů a 1472 žen v galeriích. Interiér synagogy je dílem maďarského architekta Frigyes Feszla.

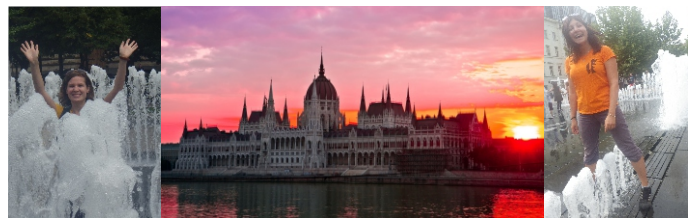
U synagogy se narodil rakouský židovský novinář, nejvýznamnější představitel sionismu a „duchovní otec“ Státu Izrael Theodor Herzl. Na místě jeho rodného domu je dnes židovské muzeum vybudované v roce 1930 ve stejném stylu jako Velká synagoga a přičleněné následujícího roku k hlavní budově.

Ulice Dohány bývala kdysi hranicí budapeštského ghetta.

Fontána

Úkoly:

- 4.8 Vyfoťte se, jak překračujete fontánku.
- 4.9 Vyfoťte se uvnitř fontánky.

Parlament

(maďarsky *Országház*)

Budova parlamentu se nachází ve východní části Budapešti na nábřeží Dunaje. Průčelí budovy je obráceno směrem k řece, ale hlavní vchod je z náměstí Kossuth Lajos tér. Na stavbu byla vyhlášena mezinárodní soutěž, kterou nakonec v roce 1882 vyhrál známý maďarský architekt Imre Steindl. Stavba začala v roce 1885 a plně dokončena byla v roce 1904.

Stavba je 268 m dlouhá a 123 m široká, kupole dosahuje výšky 96 m. Při stavbě bylo využito 40 miliónů cihel, půl miliónu ozdobných kamenů a přes 40 kg zlata. Budova má 691 místností, 10 nádvoří a 27 bran o celkové rozloze přes 65.000 metrů čtverečních. Stavbu zdobí celkem 242 soch, z toho je 88 soch vladařů a vojevůdců rozmístěno po obvodu budovy a hledí k vrcholu kopule. Mezi zvláštnosti patří také centrální šestnáctiúhelníková místnost.

Úkoly:

- 4.10 Vyfoťte se se stráží.

Bazilika sv. Štěpána

(maďarsky *Szent István-bazilika*)

Bazilika svatého Štěpána v Budapešti je římskokatolická bazilika. Je pojmenována na počest prvního uherského krále a světce Štěpána (975–1038), jehož mumifikovaná ruka je uložena v relikviáři.

Bazilika má šest zvonů: pět zvonů je na severní věži a jen jeden zvon je na jižní - jedná se o Velký zvon sv. Štěpána, který je největším zvonem Maďarska. Váží 9250 kg a průměr jeho těla je 240 cm.

Úkoly:

- 4.11 Najděte a vyfoťte symbol překřížených kladiv na cihlách na zemi.
- 4.12 Zjistěte, který posvátný úd (artefakt) je uložen v bazilice.
- 4.13 Vyfoťte se nahoře na ochozu.

Citadela

Pevnost Citadely postavil Julius Jacob von Haynau, na pokyn habsburského císaře Františka Josefa I., v letech 1851–54. Tyčí se vysoko nad městem, na vrchu biskupa Gellerta.

Citadela už ve chvíli svého vzniku neodpovídala moderním vojenským požadavkům, sloužila spíše na odstrašení Maďarů po potlačení povstání v letech 1848–49. Do pevnosti dlouhé 220 m, široké 60 m, se zdmi o síle 4 m, umístili Habsburkové 60 děl, namířených na město. Byly použity jen při oslavách, jako slavnostní salvy, v boji nikdy.

Maďaři po tzv. rakousko-maďarském vyrovnání v roce 1867 požadovaly demolici Citadely. Vojenská posádka však opustila pevnost až v roce 1897, tehdy symbolicky poškodily hlavní bránu.

Během 2. světové války byla pevnost důležitým vojenským objektům, sloužila pro jednotky protivzdušné obrany. Právě během válečného období byl pod ní vybudován tří-podlahový bunkr, v němž je dnes zřízena působivá výstava archivních fotografií s názvem "Obléhání Budapešti".

Úkoly:

4.14 S jakým zvířetem bojuje socha napravo od vchodu?

4.15 Přeložte: „A citadella szó (olaszul) kis várost jelent.“

4.16 Co je vyobrazeno na stěně Citadely na obraze s rokem 1900?

4.17 Vyfoťte se ve stejné pozici, jako je socha nalevo od vchodu.

4.18 Vyfoťte se, jak otevíráte pivo pomocí sochy na vrcholu citadely.

Maďarská státní opera

Maďarská státní opera je neo-renesanční budova, která se nachází v centru města – Staré Pešti. Budovu navrhl významný maďarský architekt Miklós Ybl a byla postavena mezi roky 1875 a 1884. Výstavbu financovalo město Budapešť a tehdejší Rakousko-Uherský císař František Josef. Pro veřejnost se pak slavnostně otevřela 27. srpna 1884.

Budova je zdobena ve zmíněném neo-renesančním slohu se špetkou baroka. Na výzdobě se podíleli i nejvýznamnější maďarští umělci té doby jako malíři Bertalan Székely, Mór Than nebo Károly Lotz či sochaři, mezi jejichž výtvořů patří socha _____ (19), jako jednoho z nejznámějších maďarských skladatelů a Ference Erkel, skladatele maďarské národní hymny, a také prvního hudebního ředitele opery.

Úkoly:

4.19 Jaká významná osoba sedí venku před operou?

4.20 Vyfoťte se jako sfinga.

Náměstí hrdinů

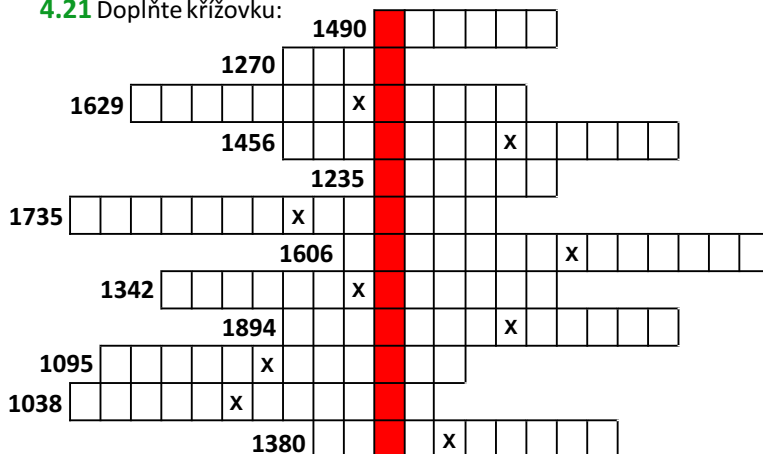
(maďarsky *Hősök tere*)

Náměstí Hrdinů je jedno z hlavních náměstí Budapešti. Vybudování náměstí je spojeno s oslavami tisíciletí od obsazení Karpatské kotliny Maďary roku 1896.

Hlavní dominantou náměstí je Památník Tisíciletí orientovaný k ústí Andrásyho třídy. Skládá se z téměř 40 metrů vysokého sloupu se sochou archanděla Gabriela na vrcholu a kolonády se 14 sochami představující jakýsi pantheon uherských dějin.

Úkoly:

4.21 Doplňte křížovku:

4.22 Kdo je vyobrazen na soše mezi sochami sv. Ladislava a Ondřeje II.?

Náměstí svobody

(maďarsky *Szabadság tér*)

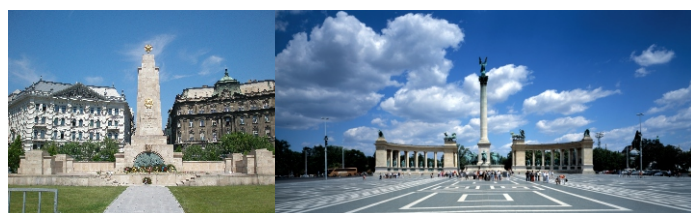
Náměstí se nachází v části Lipótváros a najdeme na něm Americkou ambasádu a sídlo Maďarské národní banky. Některé budovy na náměstí byly postaveny ve stylu secese, dvě z nich navrhoval architekt Ignác Alpár. Na náměstí se nachází socha _____ (23) a Harryho Hill Bandholtze. Také se zde nachází památník na oslavu _____ (24) za vymanění Maďarska z nacistické okupace. Tento památník navrhl Károly Antal.

Úkoly:

4.23 Socha kterého amerického prezidenta se nachází na náměstí?

4.24 Co je napsáno na památníku?

4.25 Vyfoťte se se sochou z otázky 23.

Jídlo a bary

Jídlo

Co se jídla týče, platí poučka, že pokud je to červené, pak je to pravděpodobně nějaké maďarské národní jídlo. Může za to především Maďary zbožňovaná a tedy všudypřítomná **paprika**. Obecně mají Maďaři hodně rádi pálivá jídla. Rozhodně nevěřte Maďarovi, který vám bude tvrdit, že to jen tak trochu štípe. Mohl by se z vás stát polykač ohně.

Každý asi zná maďarský guláš. Zajímavé zjištění může být, že gulášem se v Maďarsku myslí vždy **gulášová polévka** a náš guláš jako hlavní jídlo tu dostanete pod názvem "**pörkölt**". Segedínský guláš tu nikde asi nedostanete i když Szeget je jedno z větších okresních měst. Maďaři moc neholdují knedlíkům. Rozhodně tu nenajdete náš houskový knedlík, když už tak spíš něco na způsob knedličkové polévky. Naopak není neobvyklé si dát řízek se suchou rýží.

Z tradiční kuchyně nám jistě bude blízký pokrm zvaný **zsiros kenyér** (chleba se sádlem), nebo tradiční **paprikás csirke** (kuře na paprice). Nesmíme zapomenout ani na záchranu všech hladovců vracejících se po půlnoci z baru - **langoš**, který se tradičně podává u stánku se zakysanou smetanou a sýrem.

Tradičním (a velmi dobrým) zákuskem je pak **somloi galuska** (piškotové pláty plněné vanilkovým krémem s rozinkami, podávané s ořechy a šlehačkou). Maďaři jsou také velice hrdí na svojí tradiční mraženou pochoutku zvanou **Túró Rudi** a chlubí se že nikde na světě nic podobného nenajdete - tedy až do chvíle než jim dáte ochutnat českého Mišu. Jistou zvláštností je pak záliba (nejspíše přejatá z italské kuchyně) ve sladkých ovocných polévkách. Obvyklé jsou pak hlavně v letní sezóně.

Bary

Budapeštské bary jsou skutečnou kapitolou samou o sobě. Asi před deseti lety jeden restituent zchátralého bloku v centru Budapešti pojal myšlenku udělat z tohoto domu cool obří bar. Bez předchozí rekonstrukce. A tak vznikla dnes už legendární **Szimpla kert**. V neopraveném domu ve dvou podlažích je dohromady asi 5 barových pultů, v každé místnosti roztočivá zajímavá výbava. Postupně po vzoru Szimply vzniklo ještě několik desítek dalších podobných tzv. **Ruin Barů**. A díky nim se Budapešť více a více stává hlavním městem evropské noční zábavy.

Kromě velmi oblíbených (převážně sladkých bílých) vín (**bor**) a samozřejmě i piva (**sör**) se v Maďarsku ve velkém pije **pálinka** (Maďaři si na toto slovo dělají nárok). Takovou pálinku dokáží Maďaři udělat z jakéhokoli ovoce. Lehčí (dámská) varianta je pak medová pálinka (**méz pálinka**).

Úkoly:

- 5.1 Vyfoťte se jako prodejce salámů na trhu.
- 5.2 Vyfoťte se s nápisem CKTP v baru Szimpla.
- 5.3 Vyfoťte se s langošem, na kterém je pochutinami vytvořený smajlík.
- 5.4 Vyfoťte se jako králíci u baru Bobek.
- 5.5 Doplňte text na fotce:

Bonusový úkol:

- 5.6 Vyfoťte se v co nejvíce doporučených barech a restauracích, jak si na něčem pochutnáváte.
Tým, který navštíví nejvíce míst, získá 20 bodů. Druhý v pořadí 19 atd.

Doporučená místa

Jídlo:

- **Lecso** - fastfood s maďarskou národní kuchyní
- **Darshan** - výborné limonády a maďarská pizza modenai
- **Menza** - velmi příjemná restaurace, kde je prostě všechno správně (menší porce, lehký cenový nadprůměr)
- **Hummus bar** - domácí limonáda a lehce exotické jídlo
- **Sugar!** - cukrárna jako z filmu Karlíkova továrna na čokoládu
- **Cafe Noir** - úžasný čokoládový bar
- **Black Cab Burger** - nejlepší hamburgery ve střední Evropě
- tradiční potravinová tržnice v **Hold utca** (ideální pro nákup klobásek)
- **Nagy Vásárcsarnok** - velká městská tržnice. V prvním patře převážně jídlo, ve druhém suvenýr (pouze sobota 9.00-14.00)

Bary: (sobota + neděle večer)

- **Szimpla kert**
- **Instant**
- **Morrisons Opera** (karaoke a pop tančírna)
- **Pótkulcs** - maličký bar ve vnitrobloku budovy, někdy s živou (většinou cikánskou) muzikou
- **Kuplung** - bývalá sámoška přeměněná na ruin bar (Király St 46)
- **Akvarium** - bar pod jezírkiem
- **A38** - bar a koncerty na pevně ukotvené lodi
- **Lokál bar** - fajn ruin bar
- **Könyvtárklub** = knihovna - klub u studentských kolejí, někdy živá hudba
- **Corvintető** - bar na střeše budovy
- **Jelen Bisztró** - alternativní místo pro intelektuály
- **Doboz** - několik stage, velký prostor
- **R33** - bar trochu z ruky (konečná tram 2), ale zato uprostřed komplexu bývalých jatek
- **Fogas ház** - další velký ruin bar

Jazyk

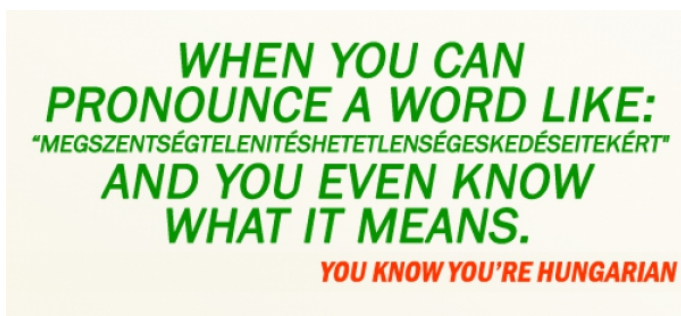
Často uslyšíte, že maďarština je jedním z nejtěžších jazyků na Zemi. Maďaři sami vám toto ale nepotvrdí. Naopak, maďarská gramatika se dá zapsat jako soubor matematických formulí a z nich je ve srovnání s jinými jazyky (například češtinou) jen minimum výjimek. Jediná skutečná komplexnost jazyka je v tom, že se nepodobá žádnému jinému jazyku z hlavních jazykových skupin.

Možná si pamatujete ze školy, že maďarština patří do tzv. **ugrofinské** jazykové skupiny. Ho, ho, ho - zaraduje se každý lajk - přeci jen je v Evropě alespoň jeden národ, který si s Maďary rozumí. Bohužel vás musím zklamat. Tyto 2 jazyky se dostaly do stejné skupiny jen proto, že se nepodobají žádnému jinému jazyku. To a pak mají také pár podobných gramatických pravidel. Tím podobnost končí. Například slovo děkuji ale začíná alespoň na stejné písmeno. Ve finštině je to "kýtös", kdežto v maďarštině "köszönöm" (čti kesenem).

Nás Slovany ale potěší, že podle některých údajů moderní maďarština obsahuje až 20% slovní zásoby ze slovanských jazyků. Naneštěstí to jsou různé okrajové a málo používané výrazy.

Úkoly:

- 6.1** Natočte video jak plynně konverzujete s nějakým Maďarem. Tato konverzace musí obsahovat alespoň 4 vaše repliky a musí dávat smysl.
- 6.2** Zjistěte co znamená „kezét csókolom” a natočte video jak ho použijete ve správné situaci.
- 6.3** Naučte se zпамěti vyslovit nejdelší maďarské slovo a zjistěte co znamená.

Maďarská výslovnost

cs = č	s = š
cz = c	sz = s
gy = d'	ty = t'
ny = ñ	ü = mezi u a y
ö = mezi o a e	ű = mezi ú a ý
ő = mezi ó a é	zs = ž
ly = měkké l (mezi l a j), případně j	

Slovníček

Mluvíte anglicky? - *Bestél angolul?*
 ano - *igen*
 O.K. - *jó*
 ne - *nem*
 prosím - *kérem*
 dvě piva, prosím - *két sört kérem*
 děkuji (moc) - *köszönöm szépen*
 ahoj - *szia*
 dobrý den - *jó napot*
 na shledanou - *viszontlátásra*
 platíme zvlášť - *külön-külön fizetünk*
 vstup - *bejárat*
 výstup - *kijárat*
 dámské toalety - *női*
 pánské toalety - *férfi mosdó*
 na zdraví! - *Egészségedre!*

Pošlete pro portýra. Zdá se, že mám v bidetu žabu.
Küldje el a portás. Úgy tűnik, hogy van egy bidé béka.

Yes, it smells like a fish.
Egen, hall saga von.

Have you got any available sisters/brothers?
Von sabad new vayrad/bat-tyad?

I'm having a heart attack.
In-Fark-tusht cop-tam.

Cheers!
Egg-aysh-sheag-adrae.

I'm satisfied with sex.
El West-ham.

Never again.
Show ha th Bed.

Help me.
Shag-itch neck-em.

I'm lost.
El West-emm.

Hangover.
Mash-Nap.

Beer.
Shure.

Bonusový úkol:

Tým s nejvíce druhů obdrží 10 bodů, druhý tým 9 atd.

6.4 Zjistěte co nejvíce druhů ovoce v maďarštině.

Známé osobnosti

Mnoho Maďarů se proslavilo až v emigraci. Jsou to židé, kteří utíkali před nacismem, nebo Maďaři, kteří utíkali před komunismem, většinou do Spojených států. Slavní jsou samozřejmě také jejich potomci, existují dokonce seznamy slavných lidí s maďarským původem.

Pokud jde o vědu, do roku 2007 získalo Nobelovu cenu v různých oborech celkem 13 Maďarů žijících v zemi a 8 Maďarů žijících v zahraničí. Maďarsko je slavné svým institutem matematiky. Mezi nejvýznamnější maďarské matematiky patří **János Bolyai**, průkopník neeukleidovské geometrie, **Paul Erdős**, který proslul objevy v oborech teorie grafů, kombinatoriky, teorie množin a teorie pravděpodobnosti, a **John von Neumann**, průkopník digitálních počítačů.

Mezi další maďarské vynálezy patří elektrický generátor (**Ányos Jedlik**) a telefonní ústředna (**Tivadar Puskás**). **Ottó Bláthy** sestrojil turbogenerátor a wattmetr. I otec nadzvukového letu **Theodore Kármán** je původem z Maďarska. K dalším patří **Dénes Gábor** (objevitel holografie), **Leó Szilárd** (návrh urychlovače částic), **Edward Teller** (teorie vodíkové bomby) a **John George Kemeny**, který ve spolupráci s Američanem **Thomas Eugene Kurtzem** vytvořil programovací jazyk BASIC.

Něco praktického pro všechny, v roce 1938 **László Bíró** vynalezl kuličkové pero. Dodnes se v Argentině, kam emigroval, kuličkovému peru říká po něm "birome".

A trochu jiného oboru, maďarského původu byl i **Joseph Pulitzer** (1847 - 1911), rozený József Pulitzer známý jako průkopník bulvární žurnalistiky a hlavně také jako iniciátor vzniku žurnalistického a uměleckého ocenění – Pulitzerovy ceny.

Mezi další známé osobnosti maďarského původu, které žijí či žili v zahraničí, patří např. finančník, filantrop a filozof **George Soros**, nebo třeba **William Fox**, zakladatel Fox Studios, a **Adolph Zukor** zakladatel Paramount Studios.

Sportovci budou určitě znát fotbalistu **Ference Puskáse**, kapitána národního týmu v 50. letech. Po roce 1956 emigroval do Španělska, kde také reprezentoval.

Doplnit ženy. To byl úkol... Snažili jsme se, ovšem snad jedinou opravdu známou (pokud nejste sportovní nadšenci, to určitě znáte **Annu Sipos** - 11 zlatých na MS ve stolním tenise!) je **Alžběta Báthoryová** (Báthory Erzsébet). Příběh představovat netřeba, pokud snad ano, můžete se podívat na jeden z více než 20 filmů, které inspiroval.

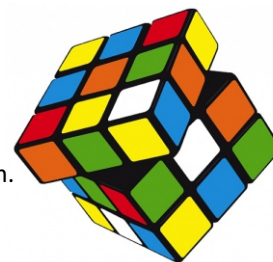
Úkoly na stanovištích:

Kdy a kde můžete potkat jaké významné maďarské osobnosti se dozvíte na začátku hry.

7.1 Setkejte se s Johnem von Neumannem.

7.2. Seznamte se s Ernöm Rubikem.

7.3 Poznejte Josepha Pulitzerera.

7.4. Navštivte pana László Bíró.

Doplňkové úkoly

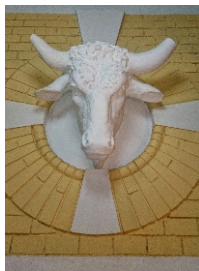
Úkoly:

- D.1** Vyfoťte se, jak fotíte selfie.
- D.2** Vyfoťte poštovní schránku.
- D.3** Vyfoťte pojízdný pivní bar.
- D.4** Vyfoťte se jako Marilyn Monroe, jako zmrzlina nebo jako kosmonaut.

Bonusové úkoly:

Každý nalezený obrázek je za 3 body.

- D.5** Najděte a vyznačte do mapy tato místa:

Bonusový úkol:

Tým, který napíše nejvíce věcí, získá 10 bodů. Druhý v pořadí 9 bodů atd.

- D.6** Napište co nejvíce věcí, které jsou v Praze a v Budapešti stejné.

CKTP 2014

Děkujeme za využití našich služeb a těšíme se brzy nashledanou.

**Josef Hajas
Hanka Mráčková
Martin Polívka
Nikola Kratochvílová**